FERRANDO, ANTONI (2021): *LLORENTE I BLASCO IBÁÑEZ. ENTRE LA POLÍTICA I LA LITERATURA*, VALÈNCIA, INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM

M. Isabel Guardiola Savall
Universitat d'Alacant

Citació: Guardiola, M. Isabel (2021). Ferrando, Antoni (2021): *Llorente i Blasco Ibáñez. Entre la política i la literatura*, València, Institució Alfons el Magnànim. *Ítaca. Revista de Filologia* (12), 395-399. https://doi.org/10.14198/ITACA2021.12.16

Rebut: 12/11/2021 | Acceptat: 15/11/2021
© 2021 M. Isabel Guardiola | maribel.guardiola@ua.es | https://orcid.org/0000-0003-2086-3375
Aquest treball és subjecte a una llicència de Reconeixement 4.0 Internacional de Creative Commons (CC BY 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

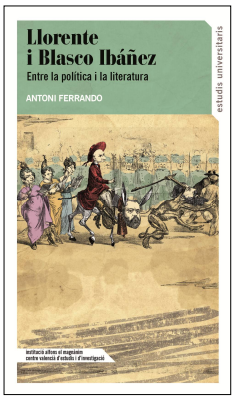

Ressenya de Ferrando, Antoni (2021): *Llorente i Blasco Ibáñez, entre la política i la literatura*. València: Institució Alfons el Magnànim. 287 p. ISBN 978-84-7822-892-8

Review to Ferrando, Antoni (2021): *Llorente i Blasco Ibáñez, entre la política i la literatura*. València: Institució Alfons el Magnànim. 287 p. ISBN 978-84-7822-892-8

Conec poques persones que tinguen l'energia i el talent suficients per poder traure en dos anys quatre llibres sòlids. No compte les conferències ni les ponències, els capítols de llibre, els articles, els pròlegs, les introduccions de llibres, les presentacions, les ressenyes, la direcció de tesis doctorals, la participació en projectes d'investigació ni tampoc l'activisme sociocultural. Antoni Ferrando, catedràtic emèrit de la Universitat de València, és un investigador infatigable —un bou de faena, que diríem a casa. I ara ens regala el seu darrer llibre, *Llorente i Blasco Ibáñez. Entre la política i la literatura*, que encara porta un segon subtítol que llegim en les pàgines de crèdits *(a propòsit, sobretot, de la guerra de Cuba)*. Dic regala perquè,

com només saben ser-ho els grans mestres, Antoni Ferrando és una persona generosa tant des del punt de vista humà com també acadèmic. I en aquest llibre ens convida a fer amb ell un viatge per la cultura valenciana.

En la quarta pàgina del volum llegim la dedicatòria que palesa els referents personals de l'autor. Dedica aquesta nova contribució a la nostra filologia a un familiar, el seu avi, que va fer la guerra de Cuba. En segon lloc, apareix el seu mestre, Manuel Sanchis Guarner, aquell que, quan entres al despatx de Ferrando a la Facultat de Filologia te'l trobes imponent en un quadre només obrir la porta; del seu mestratge, hores de conversa i amistat, segurament li ve la seua dedicació vital a la nostra filologia i, en especial, a la recerca en història de la llengua i l'interés per l'etapa que trobem retratada en el llibre. En darrer lloc figuren els altres destinataris de la dedicatòria i que constitueixen l'altre pilar del catedràtic: els deixebles i els companys de l'apassionant aventura que és investigar en la llengua i la cultura pròpia.

Efectivament, el pròleg corre a càrrec d'un d'aquests deixebles que és, alhora, company seu al Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València. Rafael Roca aprofita un emotiu i sentit relat sobre la relació inicial amb el mestre per introduir-nos en el paper dels dos protagonistes del llibre, Vicent Blasco Ibáñez i Teodor Llorente en les acaballes de la Renaixença valenciana. Hi sosté que, malgrat el que han conclòs alguns estudiosos, aquest moviment literari «no fou cap fracàs, ja que aconseguí sobreviure enfront dels qui no la desitjaven, dels qui en desconfiaven i l'entrebancaven» (p. 25). A més a més, Roca destaca la intuïció i la vista del seu professor per apostar decididament per l'estudi del gran patriarca de la Renaixença valenciana.

El llibre que ressenyem acara les posicions dels dos grans escriptors i líders valencians de finals del XIX: Teodor Llorente, ja madur i defensor de la recuperació del valencià com a llengua literària, enfront d'un jove Vicent Blasco Ibáñez, defensor de l'adopció del castellà. Com a exemple d'aquesta polaritat, trobem, en una primera part, un exercici de contrast i comparació de la mirada política i literària d'ambdós escriptors davant del conflicte colonial d'ultramar. La recerca se centra en la confrontació política que es va reflectir en les pàgines dels dos periòdics que dirigien,

Ítaca. Revista de Filologia, núm. 12, 2021, 389-394
e-ISSN 2386-4753 | ISSN 2172-5500
https://doi.org/10.14198/ITACA2021.12.15

Las Provincias, el primer, i *El Pueblo*, el segon, durant el darrers cinc anys del segle XIX i en coincidència amb la guerra de Cuba. En concret, s'analitzen els poemes *Cartes i soldat* i *Pro Pàtria* (1897, revisats posteriorment per l'autor mateix el 1902 i 1909) de Llorente, i una nodrida selecció d'articles de Blasco Ibáñez, i també de Llorente, Félix Azatti i Josep Sanmartín en aquells dos periòdics. En les poesies, que van tenir un gran ressò en el moment i que fan gala d'una llengua natural, fresca i pròxima, Llorente es manifesta a favor de l'ofensiva militar del govern monàrquic espanyol i el patriotisme dels soldats que entreguen la vida pel país. D'altra banda, Blasco en els seus articles adopta un to més demagògic i vehement i, tot i estar a favor de la sobirania espanyola, critica que els rics se'n puguen alliberar i preconitza la substitució de la monarquia per una república per tal que es puga mantenir la colònia. La constatació d'aquests darrers arguments de resposta a Llorente constitueixen una novetat en la recerca.

En el llibre trobem, per tant, una aposta lúcida per aportar noves dades sobre aquesta etapa, una etapa que ha ocupat Ferrando en altres recerques prèvies i que també ha estat objecte d'anàlisi d'altres investigadors. Ara bé, l'autor eixampla i aprofundeix aquelles recerques i afig com a novetat, especialment, en la darrera part del llibre —concretament en el capítol 7—, «una perspectiva poc estudiada fins ara: els debats entre ambdós escriptors al voltant de la recuperació dels usos cultes del valencià, de l'elaboració d'una prosa de creació i de la construcció d'un model de llengua que servira per a la difusió de la llengua literària» (p. 28 i 29) lligats, en bona mesura, al model que trobem en els poemes llorentins esmentats.

A banda del capítol introductori, el llibre està format per sis capítols més. En el segon, assistim a un retrat breu, concís i directe del context polític i cultural valencià de finals del XIX marcat pel llorentinisme i ratpenatisme, i pel blasquisme. Com a historiador de la llengua, Ferrando no deixa de banda tampoc l'observació i el contrast amb la resta del territori catalanoparlant en aquest període.

Els capítols tercer i quart examinen, en paral·lel i respectivament, la postura política de Blasco Ibáñez i Llorente davant la qüestió cubana. En el cas del primer, es fa un seguiment ben documentat i raonat amb textos

que retrobem complets en la selecció d'articles que ocupen la segona part de l'apèndix final (una norantena de pàgines!!!). Destaca, així mateix, la inclusió de fotografies i de caricatures publicades en l'època; de fet, en la pàgina 52 trobem reproduïda la mateixa il·lustració que hi ha en la portada i que representa «l'entrada de l'arquebisbe Sancha a València, el 15 de juny de 1894, amb motiu del seu nomenament de cardenal, a lloms d'una somera blanca [...], que tenia com a cap el de Llorente; la somera anava arrossegada per un mico amb cap d'home, que bé podria ser el [del polític conservador] Silvela» (p. 51). El capítol quart, dedicat als postulats de Llorente, resumeix el punt de vista del líder ratpenatista, la bona relació amb Silvela documentada amb diversos textos llorentins i d'altres seguidors del polític. A més a més, aquest capítol aprofita com a introducció dels dos següents, que constitueixen un exercici d'anàlisi literària (capítol 5), per una banda, i del model lingüístic (capítol 6), d'una altra, dels textos llorentins en vers *Cartes i soldat* i *Pro Pàtria* que ocupen la primera part de l'apèndix final. Es tracta d'un treball minuciós que demostra que Llorente va assentar les bases de la construcció d'una llengua literària moderna, que hauria estat ben vàlida per a la prosa de creació, si l'hagués conreada.

El seté capítol, dividit en quatre grans apartats, se centra de ple directament en les idees i les tries lingüístiques dels dos líders valencians de finals del XIX i s'hi demostra que, malgrat les diferències extremes que mantenien, acaben confluint en unes postures sobre el conreu del valencià que comporten el retard en l'aparició d'una literatura moderna en terres valencianes. En definitiva, a diferència d'altres territoris, «no s'hi donaven les condicions socials i econòmiques que ho hagueren fet possible» (p. 172).

Així doncs, concretament, en les dues primeres parts d'aquest capítol s'analitza la tasca de Llorente com a defensor de l'ús literari del valencià, malgrat que només el conreà en la poesia, però no en la prosa, ni tan sols en les pàgines de *Las Provincias* durant la seua etapa com a director. S'hi explica la negativa de Llorente a escriure narrativa en valencià com una concessió a un discurs espanyolista hegemònic, que associava el conreu de la prosa a una alteració inadmissible de l'*statu quo* de l'espanyol; Teodor Llorente, líder del partit conservador i director del diari

Ítaca. Revista de Filologia, núm. 12, 2021, 389-394
e-ISSN 2386-4753 | ISSN 2172-5500
https://doi.org/10.14198/ITACA2021.12.15

conservador valencià més prestigiós, no s'ho podia permetre. Alhora, és capaç de mantenir unes relacions cordials amb altres lletraferits valencians, catalans i mallorquins davant de qüestions com l'estatus literari del valencià, allunyat del model que feien servir els autors de sainets i revistes satíriques, o bé l'ús de la denominació de *llemosí* per a l'idioma. «A mesura que passaven els anys intensificà els pronunciaments a favor de la convergència literària entre tots els pobles germans de llengua» (p. 119) i va acabar substituint aquesta denominació per circumloquis semblants als que malauradament encara sentim dir. Finalment, se'ns ofereix una descripció nítida i directa de les conseqüències dels ideals del llorentinisme —l'exaltació de la fe, la pàtria i l'amor, la idealització de la ruralia com a depositària de les tradicions del país i la no polització (en el fons política) del conreu literari de la llengua—, que no són altres que una aposta decidida per la normalitat cultural del valencià, que hauria d'haver dut implícit el reconeixement legal com a llengua institucional.

El tercer ítem d'aquest capítol conté una nova dismitificació de Blasco Ibáñez, que ben prompte es debat en un «dilema personal entre la pressió del seu mestre [Constantí Llombart] en favor de l'ús del valencià i l'aspiració íntima a triomfar literàriament en castellà» (p. 136). D'altra banda, Ferrando fa veure que la crítica de Blasco als ratpenatistes, adduint que conreen una llengua arcaïtzant, és només un pretext per a justificar la seua opció oportunista pel castellà després d'unes primeres provatures en valencià. Cal destacar, en aquest sentit, l'edició filològica en l'apèndix de l'únic poema escrit per Blasco en valencià (pàgines 194-197). Precisament, la llengua de *Cartes de soldat* i *Pro Pàtria* era una demostració que es podia cultivar un valencià pròxim al registre col·loquial i correcte alhora.

El darrer apartat ens fa veure que les postures de Llorente i Blasco Ibáñez sobre la qüestió de la viabilitat del valencià com a llengua per a la prosa de creació no eren tan distintes: el primer, després de lloar en diverses ocasions les novel·les de Blasco de temàtica valenciana, va optar per no conrear prosa creativa en l'idioma propi; el segon va descartar l'ús del valencià a partir del pretext que era un esforç inútil treballar per a restaurar-lo com a llengua literària —a banda de l'aspiració oportunista en favor del castellà.

Els raonaments ben documentats, les argumentacions i les exemplificacions justes i necessàries, l'aparat crític molt útil, una prosa àgil i llegidora i un estil ràpid i amé ens fan resseguir totes aquestes reflexions, notícies i dades revisades sobre un període tan important per a la nostra història lingüística, política i cultural com va ser la Renaixença i, en concret, els darrers anys del segle XIX i la trajectòria i els plantejaments de Llorente i de Blasco Ibáñez, dos personatges que van condicionar la vida política d'aquells anys i de tot el primer terç del segle XX.

Ítaca. Revista de Filologia, núm. 12, 2021, 389-394
e-ISSN 2386-4753 | ISSN 2172-5500
https://doi.org/10.14198/ITACA2021.12.15